

juliol 2017
9,50 €

88

AURIGA

REVISTA DE DIVULGACIÓ I DEBAT DEL MÓN CLÀSSIC

- DE LES *ACTES* D'UNS MÀRTIRS AL *SILENCI*
D'UN ESCRIPTOR ORIENTAL
- ENTREVISTA A JOAN MAYNÉ I CLARA FORN
- DIES DE VI I ROSES. POESIA DIONISIÀCA ANGLESA
- LES TERMÒPILES REVISITADES
- LÍMITS INCERTS:
RECONSTRUCCIÓ O RESTAURACIÓ?
- L'EMBARCADOR ROMÀ DE LA ROCA PLANA

4. Les Termòpiles revisitades

Toni del Río

10. Entrevista a Joan Mayné i Clara Forn motors de la reconstrucció històrica romana de Badalona

Montserrat Tudela i Penya

15. L'embarcador romà de la Roca Plana (Tarragona)

Jordi López Vilar i Anna Gutiérrez García

18. Dies de vi i roses. Poesia dionisíaca anglesa

José Luis Bartolomé

24. De les Actes d'uns màrtirs al Silenci d'un escriptor oriental

M. Teresa Fau

27. Límits incerts

Josep Cots

29. BIBLIOTECA

*L'església de Sant Salvador de Polinyà
i les seves pintures*

Maria Jesus Espuña

30. BIBLIOTECA

Ars medica

31. LÈXICON

Tradició clàssica de protagonistes ovidians
en el lèxic, en l'art i en la literatura

Joan Pedrola i Santamart

En aquest número d'AURIGA hi trobareu tradició clàssica, arqueologia, història, reconstrucció històrica i debat, que planteja sobretot el llibreter Josep Cots qüestionant els límits entre la reconstrucció i la restauració del llegat arqueològic del segle XXI, i des d'AURIGA convidem els especialistes a posicionar-se. Portant la qüestió al límit, em pregunto si és una bestiesa imaginar la part romana de Tarragona amb els edificis alçats com era fa milers d'anys. O si és una bestiesa imaginar-nos caminant per la ciutat d'Empúries reconstruïda com ho va estar fa milers d'anys. Però aleshores em pregunto si jo alçaria tot en el mateix lloc o en uns altres terrenys. I també em pregunto quin sentit tindria i qui seria la primera persona a titllar-ho de parc temàtic i jo mateixa m'ho pregunto. I aleshores vaig a un terreny per a mi més segur, perquè és la meua base de formació intel·lectual, i agafo l'edició moderna d'un text clàssic que reproduïx un text grec de referència, d'aquells del segle III aC, i que té traduccions boníssimes a diverses llengües, i aleshores ni em qüestiono que allò és una reconstrucció al terreny del costat i penso que no hi té res a veure i que cada disciplina té criteris diferents i que m'estic passant en la meua constant reivindicació de veure el món antic de manera global.

Però, sigui com sigui, el món antic és aquí, disposat que l'interpel·lem en el segle XXI, com fa en Toni del Río en el seu article de les Termòpiles "revisitades"; disposat que el descobrim, com l'embarcador romà de la Roca Plana; que el comparem, com fa M. Teresa Fau; que el rellegim com ens recomana José Luis Bartolomé, i que el gaudim, difonguem i seguim investigant, com portan a la pràctica el Grup de Recreació Històrica Romana de Badalona, tal com expliquen els seus responsables en l'entrevista.

De tot això parlem en aquest número, una vegada més.

Montserrat Tudela i Penya

AURIGA

Rda. Universitat, 7, 3r, 4a. 08007 Barcelona

Telèfon: 93 412 32 94. Fax: 93 412 68 71

E-Mail: auriga@ccc.cat

www.auriga.cat

Twitter: @RevistaAuriga

Facebook: Revista Auriga

Dipòsit Legal : B-12032-91

ISSN Auriga paper: 1131-50087

ISSN Auriga digital: 2014-7856

Correcció: Lúcia Fernández

Disseny, assessor informàtic i webmaster:

Miquel Fernández i Barta

AURIGA és membre de l'Associació de Publicacions
Peròdiques en Català (APPEC).

La revista AURIGA no comparteix necessàriament les
opinions dels autors dels articles.

Aquesta publicació es pot reproduir, citant-ne, però,
la procedència.

Editor:

Directora:

Consell de Redacció:

Consell Assessor:

Xavier Tudela i Penya
Montserrat Tudela i Penya
Ma. Jesús Espuña i Ferrer
Pere Izquierdo i Tugas
Francesca Mestre i Roca
Joan Pedrola i Santamarta
Xavier Yáñez i Such
Norbert Bilbeny i García
Joan Busqueta i Riu
Sebastià Giral i Soler
Bàrbara Matas i Bellés
Carles Miralles i Solà (†)
Mercè Otero i Vidal
Isabel Rodà de Llanza
Joan Sanmartí
Eulàlia Vintró i Castells

Fotografia de portada:

La Roca Plana, Tarragona. Fotografia ICAC.

L'EMBARCADOR ROMÀ DE LA ROCA PLANA (TARRAGONA)

Jordi López Vilar - Institut Català d'Arqueologia Clàssica

Anna Gutiérrez García-M - IRAMAT-CRP2A (UMR 5060) CNRS-Université de BordeauxMontaigne

LA PEDRERA DEL MÈDOL

Un dels principals monuments romans de l'antiga Tàrraco és la pedrera del Mèdol, situada a uns 8 km al NE de la ciutat, al costat de la via Augusta. D'aquesta gran pedrera, de la qual és característica l'Agulla –un pilar monolític de 20 m d'alçada–, sortí gran part del material per construir els monuments de la ciutat. Malgrat que es coneix des de fa segles, la primera intervenció arqueològica no es va efectuar fins a l'any 2013 de la mà de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC), com a part del projecte de recuperació i museïtzació promociat per Abertis, propietària dels terrenys.

La prospecció a fons de tota l'àrea va permetre descobrir nous fronts de pedrera i estendre l'àrea d'interès arqueològic de les 2 a les 8 hectàrees, multiplicant per quatre, doncs, la seva extensió. S'aixecà una planimetria detallada i s'hi van fer cales de prospecció que van proporcionar dades precioses sobre la cronologia i el sistema d'explotació. Així, ara sabem que va haver-hi dues grans fases d'explotació. La primera, que se centra en l'anomenat Clot (amb l'Agulla al centre), és d'època republicana (segles II-I aC) i d'aquí va sortir la pedra per construir la gran muralla que tancava la ciutat, de 4 km de longitud. La segona fase, datada al segon terç del segle I dC, s'ha relacionat amb la construcció dels grans monuments provincials de l'acròpolis tarragonina.

En el breu espai que separa la pedrera de la via Augusta hi hagué un taller per acabar de desbastar i classificar els blocs. Aquesta zona de treball, amb centenars de carreus abandonats, fou excavada fa uns anys.

Tradicionalment s'havia suposat que el transport fins a la capital s'hauria fet amb carros per la via Augusta. Ara bé, sabent que el transport marítim és molt més barat que el terrestre, i que el mar és només a 1 km de la pedrera, també semblava probable –per una qüestió merament econòmica– que haguessin estat traslladats per mar.

LA DESCOBERTA I LES TASQUES DE PROSPECCIÓ

Entre la platja Llarga i la punta de la Móra, per tant davant del Mèdol, hi ha un accident geogràfic que pot ser la resposta a la pregunta plantejada. Es tracta de la Roca Plana, un morrot de roca d'uns 75 m de longitud i 20 d'amplada que s'endinsa al mar formant una mena de moll natural. Només els primers 25 són transitables, mentre que els restants 50 queden submergits a molt poca profunditat. Com indica el topònim, la roca està allisada en tota la seva superfície, la qual cosa convida a sospitar que, malgrat ser d'origen natural, aquest morrot ha estat retocat per convertir-lo en un moll, que

per la seva proximitat amb la pedrera del Mèdol podria haver servit per embarcar els blocs de pedra. Aquest moll configura un petit port d'uns 50 m de longitud i 5 m d'amplada, amb una rampa al final per poder-hi varar els vaixells.

L'estudi de la topografia de la costa més propera a la pedrera indica que aquest punt és el més convenient per establir un punt d'embarcament estable. En efecte, es tracta del punt més proper a la pedrera amb una estabilitat del terreny necessària per instal·lar-hi una infraestructura suficientment permanent per permetre carregar la gran quantitat de blocs destinats a la ciutat i durant tot el període de temps de construcció i monumentalització de Tàrraco.¹

L'Agulla, element característic de la pedrera romana del Mèdol

No obstant, calia una prospecció a fons per poder plantejar aquesta hipòtesi amb més fonament. Amb aquesta intenció, s'organitzà un equip pluridisciplinari des de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica sota la direcció de Jordi López Vilar (ICAC) i Anna Gutiérrez Garcia-Moreno (IRAMAT-CRP2A-Université de Bordeaux Montaigne). Van participar en la prospecció cinc arqueòlegs, un topògraf i un geòleg. S'hi afegí també un arqueòleg especialista en navegació que –amb l'ajut d'experts pescadors de Tarragona– va valorar positivament la idoneïtat del lloc com a port de càrrega respecte als vents.

La metodologia va consistir a reconèixer aquest sector de costa, parant especial atenció als retalls artificials de la roca i a possibles encaixos antics per adaptar-hi elements de fusta. Es va fer també una prospecció amb detector de metalls per localitzar restes de possibles elements de ferro relacionats amb el moll (argolles, etc.). Després es va procedir a fer l'aixecament topogràfic de tot el sector i a la documentació fotogràfica.

Del reconeixement acurat d'aquest sector de costa es va determinar que si bé és cert que tota l'estructura de roca que conforma l'hipotètic embarcador és d'origen natural, també ho és que la superfície de la Roca Plana està allisada artificialment i, a més, que el costat septentrional del moll té un acusat i llarg retall antròpic.

Concretament, les evidències que fonamenten la hipòtesi són els següents:

1. Retalls artificials de la roca, especialment el costat septentrional del moll, que conformen un tall rectilini d'uns 40 m de longitud.
2. Encaixos quadrangulars al moll, on es podrien haver afermat les grues de càrrega.
3. La troballa d'un carreu de pedra Mèdol abandonat al moll, que és un tipus de pedra geològicament diferent de la pedra que constitueix la costa en aquest sector.
4. La presència d'un jaciment romà a només 150 m del moll amb abundant ceràmica del segon terç del segle I dC, que coincideix amb un dels moments àlgids d'exploració de la pedrera.
5. La proximitat de la pedrera del Mèdol, situada a només 1 km de distància, i amb un camí força pla, on només s'ha de salvar un suau turó de 10 m d'altura als darrers 300 m.

Per tot això, considerem amb quasi total seguretat que som davant del punt on els romans embarcaven la pedra del Mèdol amb destí cap a Tarragona. Estàriem parlant, doncs, del primer moll pròpiament industrial d'època

Vista frontal de l'embarcador amb la ciutat de Tarragona al fons

romana detectat a Catalunya i un dels pocs de l'Occident mediterrani, de gran importància per a l'arqueologia.

PERSPECTIVES DE FUTUR

La singularitat del jaciment arqueològic demana noves intervencions dirigides a obtenir un millor coneixement d'aquesta singular infraestructura. D'una banda, l'excavació submarina de l'embarcador; extreure la sorra acumulada per si es troben nous elements del moll, blocs caiguts al fons durant el procés de càrrega, etc. D'una altra banda, la prospecció terrestre orientada en una doble direcció: la localització del camí romà que havia de connectar la pedrera amb l'embarcador i esbrinar la naturalesa del veí jaciment arqueològic mitjançant un sondeig. Tot plegat obrirà sens dubte noves perspectives en un jaciment únic.²

NOTES

1 A diferència de la platja de la Móra, que originalment era zona de maresma (tal com demostra un mapa detallat de la zona elaborat en 1777, i fins al seu drenatge al s. XX per a la construcció de la urbanització actual). A més, l'accés a aquesta platja està ocupat pel torrent homònim, de caràcter estacional i que hauria impossibilitat la circulació durant els períodes de crescuda. Agraïm a I. Fiz (URV) i a J.P. Palet (ICAC) el seu ajut i suggeriments.

2. Aquest treball s'emmarca en el projecte *Officinae lapidariae Tarraconenses. Canteras, talleres y producciones artísticas en piedra de la Provincia Tarraconensis* (I+D HAR2015-65319-P). Hi han participat: Raúl Aranda, Ana Artina, Diana Gorostidi, Jordi López Vilar, Gerard Martí, Iñaki Matias (topògraf), Hernando Royo (geòleg), Patricia Terrado, Serena Vinci i Anna Gutiérrez García-M. (en virtut de la col·laboració amb el projecte *Marmora et Lapidēs Hispaniae: Exploitation, usages et distribution des ressources lithiques de l'Espagne romaine* del LaScArBx, ANR-10-LABEX-52).

BIBLIOGRAFIA

CARRERAS, J.; GARRIGA, E. (1992). *El Mèdol: acta general d'un espai peculiar*. Tarragona: El Mèdol.

GUTIÉRREZ, A. (2009). *Roman Quarries in the Northeast of Hispania (Modern Catalonia)*. Sèrie Documenta núm. 10, Tarragona: ICAC.

LÓPEZ VILAR, J.; GUTIÉRREZ GARCIA-M., A. (2016). "Intervencions arqueològiques a la pedrera del Mèdol (Tarragona)". *Tribuna d'Arqueologia*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2013-2014, p.p. 177-195.

GUTIÉRREZ GARCIA-M., Anna; HUELIN, Sagrario; LÓPEZ VILAR, Jordi; RODÀ DE LLANZA, Isabel (2015). "Can a fire broaden our understanding of a Roman quarry? The case of El Mèdol (Tarragona, Spain)", a Patrizio Pensabene, Eleonora Gasparini (eds.), *ASMOSIA X. Proceedings of the Tenth International Conference. Interdisciplinary Studies on Ancient Stone*, Roma, p.p. 779-789.

GUTIÉRREZ GARCIA-M., Anna; LÓPEZ VILAR, Jordi, e/p. "La cantera de El Mèdol (Tarragona). Técnicas, organización y propuesta de evolución de la extracción del material lapídeo", a Anna Gutiérrez García-M., Pierre Rouillard (eds.), *Lapidum natura restat... Canteras antiguas de la península Ibérica en su contexto* (cronología, técnicas y organización de la explotación) / Carrières antiques de la péninsule Ibérique dans son contexte (chronologie, techniques et organisation de l'exploitation). Casa de Velázquez, ICAC (en premsa).

ROIG, J.F.; SIRISI, M.; SOLÀ, E.; TRENOR, J. (2011). "El dipòsit de carreus del Mèdol (Tarragona). Resultats preliminars". *Tribuna d'Arqueologia*. Barcelona. Generalitat de Catalunya, 2009-2010, p. 383-405.

VVAA (2004). *El Mèdol* (responsable científic, Martí Boada; coord. ed., Sagrario Huelin), Ciència i Tecnologia Ambientals/UAB. Fundació Abertis, Barcelona.

Vista de la Roca Plana des del penya-segat.
S'hi observa perfectament el moll parcialment submergit

